

**Επιμόρφωση των Φιλολόγων Μέσης Εκπαίδευσης στη
Διδακτική της Λογοτεχνίας – Δ΄ Κύκλος Διαλέξεων (2025)**

**Η διδασκαλία του λογοτεχνικού βιβλίου στο
Λύκειο**

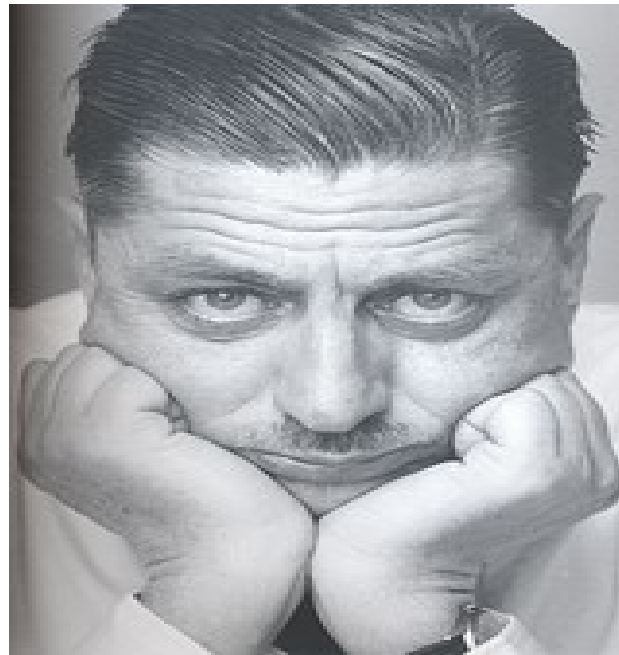
Ο Μ. Καραγάτσης και το διήγημα

Π. Μ. Χατζηγεωργίου

Δρ. Νεοελληνικής Φιλολογίας

Εκπαιδύτρια ενηλίκων

ΕΚΠΑ

Μ. Καραγάτσης, 1908-1960

- Ο Μ. Καραγάτσης (πραγματικό όνομα Δημήτρης Ροδόπουλος) γεννήθηκε το 1908 στην Αθήνα, το μικρότερο από τα πέντε παιδιά του Γεώργιου Ροδόπουλου και της Ανθής, το γένος Μουλούλη.
- Το αρχικό Μ. λέγεται ότι προέρχεται από το όνομα «Μίτια», έκφραση της αγάπης του για τον Ντοστογιέφσκι και ιδίως για τους Αδελφούς Καραμαζώφ, ενώ το Καραγάτσης οφείλεται στο καραγάτσι κάτω από το οποίο καθόταν μικρός και διάβαζε, κοντά στην εκκλησία της Ραψάνης.
- Το 1924 τελειώνει το Γυμνάσιο στη Θεσσαλονίκη και πηγαίνει στην Γκρενόμπλ για να σπουδάσει νομικά τα οποία, από τον επόμενο χρόνο, θα τα συνεχίσει στο Πανεπιστήμιο Αθηνών στα τμήματα Νομικής (1930) και Πολιτικών και Οικονομικών Επιστημών (1931).
- Παντρεύεται τη ζωγράφο Νίκη Καρυστινάκη από την Άνδρο. Κάνουν μία κόρη τη Μαρίνα (1936-2024). Εγγονός του είναι ο Δημήτρης Τάρλοου, σκηνοθέτης.

- Πεθαίνει στις 14 Σεπτεμβρίου 1960, σε ηλικία 52 χρόνων, αφήνοντας ανολοκλήρωτο "Το 10". Η τελευταία φράση που πρόλαβε να γράψει ήταν "Ας γελάσω".
- Το 1927 παίρνει μέρος στον πρώτο λογοτεχνικό διαγωνισμό της *Νέας Εστίας* με το διήγημα "Κυρία Νίτσα", το οποίο αποσπά τον Α' έπαινο και δημοσιεύεται το 1929 σε συλλογικό τόμο που περιλαμβάνει τα βραβευμένα διηγήματα του διαγωνισμού (*Οι θεότητες του Κοτύλου*, εκδ. Βιβλιοπωλείον της Εστίας).
- Ασχολείται με όλα σχεδόν τα λογοτεχνικά είδη: διήγημα, μυθιστόρημα, νουβέλα, θέατρο, ποίηση. Γράφει ιστορική μελέτη, μεταφράζει ιατρική εγκυκλοπαίδεια.

- Εργάζεται ως διαφημιστής (ΑΔΕΛ) και δημοσιογράφος. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1930, συνεργάζεται με πολλές αθηναϊκές κι επαρχιακές εφημερίδες, λογοτεχνικά αλλά και λαϊκά/ οικογενειακά περιοδικά. Η πιο μακροχρόνια και σταθερή συνεργασία που διατηρεί είναι με την αθηναϊκή εφημερίδα *Η Βραδυνή* από το 1946 έως το 1960.
- Ως λογοτέχνης-επιφυλλιδογράφος στον ημερήσιο τύπο: ασχολείται με την πεζογραφία και ειδικά το μυθιστόρημα, ενώ δε λείπουν οι σποραδικές βιβλιοκρισίες και τα κείμενα για το γλωσσικό ζήτημα, την ποίηση, τη σάτιρα, την Ιστορία, το θέατρο, τον κινηματογράφο, την τέχνη, τις ιδεολογικές συγκρούσεις της εποχής, την επιστημονική πρόοδο, ακόμα και την ίδια τη λειτουργία της κριτικής.

- Κάνει συνεντεύξεις με πολιτικούς, προσωπικότητες των τεχνών και ξένους αξιωματούχους, πολεμικό, πολιτικοοικονομικό, κοινωνικό, κοσμικό και αθηναϊογραφικό ρεπορτάζ, γράφει ταξιδιωτικές εντυπώσεις.

ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ

- **I. Μυθιστορήματα**

- *Ο συνταγματάρχης Λιάπκιν*, Δημητράκος, Αθήνα 1933.
- *Γιούγκερμαν*, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας» Ιωάννου Δ. Κολλάρου & Σ^{ΙΑΣ} Α. Ε., [Αθήνα] 1938.
- *Τα στερνά του Γιούγκερμαν*, Πυρσός, Αθήνα 1941.
- *Ο κοτζάμπασης του Καστρόπυργου*, Αετός, Αθήνα 1944.
- *Ο μεγάλος ύπνος*, Ίκαρος, Αθήνα 1946.
- *Αίμα χαμένο και κερδισμένο*, Ίκαρος, Αθήνα 1947.
- *Βασίλης Λάσκος*, Αετός, Αθήνα 1948.
- *Τα στερνά του Μίχαλου*, Αετός, Αθήνα 1949.

- *Η μεγάλη χίμαιρα*, εκδόσεις Μαυρίδη, Αθήνα 1953.
- *Άμρι α Μούγκου (Στο χέρι του Θεού)*, Ίκαρος, Αθήνα 1954.
- *Ο θάνατος κι ο Θόδωρος*, Έχιδνα, Αθήνα 1954.
- *Ο κίτρινος φάκελλος*, (Α΄+Β΄), Εστία, Αθήνα 1956.
- *Σέργιος και Βάκχος*, (Α΄+Β΄), Δίφρος, Αθήνα 1959.
- *Το 10*, Εστία, Αθήνα 1964.
- *Η θαυμαστή ιστορία των αγίων Σέργιου και Βάκχου*, Εστία, Αθήνα 1973.
- *Το μυθιστόρημα των τεσσάρων*, Εστία, Αθήνα 1979. (Σ. Μυριβήλης, Ά. Τερζάκης, Η. Βενέζης).
- *Οι λησταί στα πρόθυρα των Αθηνών*, Καστανιώτης, Αθήνα 1999.

- *Η Ιστορία των Ελλήνων Α΄, Ο αρχαίος κόσμος.* Αετός, Αθήνα 1952.
- *Κριτική Θεάτρου 1946-1960,* Εστία, Αθήνα, 1999.
- *Από Ανατολή σε Δύση,* Καστανιώτης, Αθήνα 1991.
- *Περιπλάνηση στον κόσμο* (επιμ. Ά. Φραντζί), Εστία, Αθήνα 2003.
- *Ο πόλεμος της Τροίας και οι περιπέτειες του Οδυσσέα,* Εστία, Αθήνα 2004.
- *Ένας χαμένος κόσμος,* (εικον. Ν. Καμπασελέ, επιμ. Π. Σφαλαγκάκος), Εστία, Αθήνα 2012.
- *Η μεγάλη βδομάδα του Πρεζάκη,* (εικον. Θ. Πέτρου-Δ. Βανέλλης), εκδ. Τόπος, Αθήνα 2015. Graphic Novel.
- *Αλληλογραφία δύο ερωτευμένων. Τον καιρό του Γιούγκερμαν, 1935-1937,* (επιμ. Λ. Τσιριμώκου), Εστία 2019.
- *«Ο αγαπών σε, Μίτιας».* Γράμματα και ημερολόγια 1928-1933, (φιλ. επιμ.-επιμ. Χ. Ντουνιά), Αθήνα , Εστία 2023.

- **Διηγήματα – Νουβέλες**
- *Το συναξάρι των αμαρτωλών*, Γκοβόστης, Αθήνα 1935.
- *Χίμαιρα*, Έκδοσις του περιοδικού «*Νέα Εστία*», Αθήνα 1936. Νουβέλα.
- *Η λιτανεία των ασεβών*, Γκοβόστης, Αθήνα 1940.
- *Νυχτερινή ιστορία*, Ο Γλάρος, Αθήνα 1943. Νουβέλα.
- «*Λειτουργία σε λα ύφεσις*», Ο Γλάρος, Αθήνα 1943. Νουβέλα.
- *Το χαμένο νησί*, Αετός, Αθήνα 1943. Νουβέλα.
- *Το μπουρίνι*, Ο Γλάρος, Αθήνα 1943. Νουβέλα.
- *Ο τρελός με τα κουδούνια*, Γλάρος, Αθήνα 1944. Νουβέλα.
- *Πυρετός*, εκδ. οίκος Δ. Δημητράκου, Αθήνα 1945.
- *Το νερό της βροχής*, Αετός, Αθήνα 1950.

- *Το μεγάλο συναξάρι*, Αετός, Αθήνα 1951.
- *Η μεγάλη λιτανεία*, Εστία, [Αθήνα 1955].
- *Νεανικά κείμενα*, (επιμ. Σ. Πασχάλη), Εστία, Αθήνα, 1985.
- *Νεανικά διηγήματα*, (εισαγ., φιλ. επιμ. Β. Αθανασόπουλος), Εστία, Αθήνα, 1993.
- *Ιστορίες αμαρτίας και αγιοσύνης. Διηγήματα-Νουβέλες*. (επιλ. -εισαγ.: Σ. Πασχάλης), Εστία, Αθήνα 2000.

Το νερό της βροχής, «ΑΕΤΟΣ» Α. Ε., Αθήνα 1950.

«Το νερό της βροχής»

«Στο Γουόπιν με φογκ»

«Το εγγλέζικο μαχαίρι»

«Η περίπτωση του Αββά Πέτερς βαν ντερ Χίμπουϊς»

«Ο πολυέλαιος του ‘παπουτσωμένου γάτου»

«Μπαρκάρισμα για τα Κύθηρα»

«Η θεία δίκη»

«Το κουμπί του μανταρίνου»

«Βασιλική»

«Τα χταποδάκια»

«Ρομάντζο»

Η ποιητική του Μ. Καραγάτση
(γλώσσα, τεχνική, θεματικοί άξονες)

- Γλώσσα διηγημάτων: Δημοτική της τρέχουσας καθημερινής επικοινωνίας - γλωσσικός κοσμοπολιτισμός/απόδοση ιδιολέκτων/κοινωνιολέκτων
- -εν θερμώ και γρήγορου ρυθμού γραφή
- -ταλέντο στις σκηνές/ στο διάλογο
- -αυτοβιογραφικός χαρακτήρας
- -στάση απέναντι στον εαυτό του
- -στάση απέναντι στον έρωτα (ρομαντικός/πλατωνικός, (κυνικός/ηδονικός)
- -στάση απέναντι στις γυναίκες (αθώα/εξιδανικευμένη, μοιραία/αγοραίος αισθησιασμός)

- -στάση απέναντι σε προβλήματα μεταφυσικής και ιδεολογίας/ ένστικτο αυτοσυντήρησης υπέρτερο της κοινωνικότητας/ πάλη ανάμεσα στην επικούρεια στάση ζωής και στη θρησκευτική δεισιδαιμονία.
- -στάση απέναντι στη λογοτεχνική δημιουργία: ανεξέλεγκτη φαντασία/γράψιμο τρόπος ζωής -τα διηγήματα δοκιμές για τα μυθιστορήματα/ τα θεωρούσε πίνακα/εικόνα /πρόσωπα των μυθιστορημάτων στροβιλίζονται σε αυτά/ και ο ίδιος
- -στάση απέναντι σε θεσμούς/τόπους/κοινωνία: η ζωή στην επαρχία, αντιφατική σχέση με πολιτική, αγάπη για το θεσσαλικό τοπίο/θάλασσα/Πειραιά
- -αισθήματα αποξένωσης κι απομόνωσης-θέμα νόθου γιου
- -αγάπη για τα ζώα

Το διήγημα. Μικρή θεωρητική παρουσίαση του είδους

Τι είναι το διήγημα μέσα από έναν ορισμό που στηρίζεται στη σύγκριση του είδους με το μυθιστόρημα: «Μικρό σχετικά σε έκταση, διακρίνεται για τη διαφορετική από το μυθιστόρημα ανάπτυξη του θέματός του. Ο χαρακτήρας εδώ αποκαλύπτεται συχνά μέσα από ένα επεισόδιο, δεν αναπτύσσεται μέσα στο χρόνο ή μέσα από αλληπάλληλες περιπέτειες. Συνήθως δεν υπάρχει χρονική διάρκεια και επομένως δεν υπάρχει εξέλιξη, αλλά ένα κορύφωμα, μία σύγκρουση, μία και μοναδική εντύπωση. «Ενώ το μυθιστόρημα καταλήγει συνήθως σε στιγμή ύφεσης, το διήγημα φτάνει κλιμακωτά στον παροξυσμό, τείνει να συσσωρεύσει το βάρος του προς το τέλος του, το οποίο δημιουργεί στον αναγνώστη έντονη εντύπωση. «Το διήγημα διαφέρει από το μυθιστόρημα ως προς αυτό που ο Αριστοτέλης ονόμαζε μέγεθος και αυτή η περιορισμένη έκταση [του διηγήματος] συνεπάγεται διαφορές τόσο στην επενέργεια της ιστορίας όσο και στην επιλογή, στην επεξεργασία και στη διαχείριση των στοιχείων που συντελούν στην επενέργεια αυτή».

Σύμφωνα με τον θεωρητικά κλασικό ορισμό του, «[το] διήγημα διακρίνεται από ενότητα χώρου, χρόνου, δράσης, η πλοκή του είναι απλή, συνήθως αλυσιδωτή, τείνει στην αποκορύφωση και οδηγεί σε ένα συμπέρασμα. Οι επαναλήψεις αποφεύγονται, οι παραλείψεις είναι συχνότερες, οι αναφορές στην προϊστορία των προσώπων ελαχιστοποιούνται και η οπτική γωνία παραμένει σταθερή. [...] Συντομία, ένταση, συνοχή, πυκνότητα στο περιεχόμενο και τη γλώσσα είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του διηγήματος. Αυτή η οικονομία μέσων και τα υποβλητικότερα νοήματα αναδεικνύουν εμφανέστερα από ό,τι στο μυθιστόρημα τη συγγραφική ικανότητα ενός πεζογράφου».

Ο σκοπός του διηγήματος είναι να φωτίσει έντονα ένα γεγονός μικρό ή μεγάλο, το οποίο, ακόμα κι αν φαίνεται εύκολο να συμβεί, δεν είναι αδιάφορο ή συνηθισμένο ή λιγότερο μοναδικό. «Το διήγημα παρουσιάζει έναν κόσμο σε συμπύκνωση εστιάζοντας σε έναν ανθρώπινο χαρακτήρα, σε ένα συναίσθημα ή σε ένα συμβάν αποφασιστικής σημασίας για τη ζωή του ήρωα. Τα δευτερεύοντα πρόσωπα και περιστατικά, όταν υπάρχουν, σκιαγραφούν καλύτερα το πρόσωπο του πρωταγωνιστή».

«Σε γενικές γραμμές, ο διηγηματογράφος εισάγει έναν περιορισμένο αριθμό προσώπων, δεν έχει την ευχέρεια να κάνει μια άνετη ανάλυση και εκτενή σκιαγράφηση των χαρακτήρων και δεν είναι σε θέση να αναπτύξει ένα κοινωνικό περιβάλλον με την ίδια πυκνότητα και εξίσου λεπτομερειακά όσο ένας μυθιστοριογράφος. Ο συγγραφέας συχνά ξεκινά την ιστορία του, όταν πλησιάζει ή σχεδόν έχει φτάσει η στιγμή της κορύφωσης, ελαχιστοποιεί την αναφορά στην προϊστορία της πλοκής και στις λεπτομέρειες του σκηνικού, περιστέλλει τις περιπλοκές και φτάνει γρήγορα στη λύση, ενίοτε δε μέσα σε λίγες προτάσεις. Το κεντρικό περιστατικό συχνά επιλέγεται έτσι ώστε να αντιπροσωπεύει όσο το δυνατόν περισσότερο τη ζωή και το χαρακτήρα του πρωταγωνιστή και οι λεπτομέρειες που δίνονται έχουν τη μέγιστη δυνατή σημασία για την εξέλιξη της πλοκής. Χάρη σε αυτήν τη λιτότητα στην αφήγηση η δεξιοτεχνία του συγγραφέα σε ένα καλό διήγημα είναι πολύ πιο ευδιάκριτη απ' ό,τι σε ένα εκτενές και χαλαρά δομημένο μυθιστόρημα».

Χαρακτηριστικά του νεότερου διηγήματος

Βασικά χαρακτηριστικά του νεότερου διηγήματος, όπως αυτό διαμορφώθηκε από τον ρομαντισμό λιγότερο και τον ρεαλισμό περισσότερο (στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στην Ελλάδα) είναι:

- α) η εγκατάλειψη της προσπάθειας να παρουσιάζεται η καθημερινή ζωή πιο διασκεδαστική μέσω της επινόησης εξωτικών πλοκών
- β) η τάση της στήριξης της αφήγησης στην προσωπική εμπειρία
- γ) η εστίαση στις λιγότερο θεαματικές όψεις της ζωής και στη σημασία που βρίσκεται πίσω από το φαινομενικά κοινότοπο
- δ) η διεισδυτικότητα και οξυδέρκεια της αφήγησης
- ε) η τελειοποίηση της φόρμας
- στ) η αρμονία του θέματος και της δομής
- ζ) η ακρίβεια του ύφους που αποκαλύπτει τις λεπτές αποχρώσεις της ανθρώπινης αντίληψης και συμπεριφοράς. Με το μοντερνισμό περιορίστηκε η παραδοσιακή έμφαση στην πλοκή και η σημασία της δράσης και το διήγημα έγινε περισσότερο έντεχνο, υπαινικτικό και διανοητικό.

Ευχαριστώ πολύ!